

**Кафедра правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету
ім. Семена Кузнеця
Кафедра соціальної економіки
Харківського національного економічного університету
ім. Семена Кузнеця
Кафедра цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ
Юридичний факультет Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди
Громадська організація «Соціально-економічні ініціативи і проекти»**

ЗБІРНИК

***Матеріалів Науково-практичної конференції
«Соціально-правові аспекти захисту прав дітей»
(ХАРКІВ, 26 травня 2022 р.)***

**Харків
2022**

ЗМІСТ

АНПЛОГОВ О.В. АДМНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	7
КОВАЛЕНКО О. О. ВИКОРІНЕННЯ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ - ДОРОГОВКАЗ НА ШЛЯХУ УКРАЇНИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ГІДНОЇ ПРАЦІ.....	11
КРОЙТОР В. А. ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ НА ДИСПОЗИТИВНИХ ЗАСАДАХ.....	16
ШАБАНОВ Р.І. ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ НЕДОПУЩЕННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДИТЯЧОЇ ПРАЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ.....	20
ГОЛОВАНЬ Т.Г. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ.....	24
ГОЦ-ЯКОВЛЄВА О.В. ТИМЧАСОВЕ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ЗАЛИШИЛИСЬ БЕЗ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ЧИ ЗАГРОЗА?.....	29
ГРИШКО Л. М. КРИТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯК ОСОБЛИВО ВРАЗЛИВОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 2022 РОКУ.....	34
ДУБОВИК К.Є. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	39
ЄРМОЛЕНКО О.А., ЄРМОЛЕНКО О.О. ПРОБЛЕМА СИРІТСТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ....	44
ЛЕБЕДИНСЬКА О.С., ІВАНІСОВ О.В. СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА.....	51
ЛУГОВА В. М. СОЦІАЛЬНЕ СИРІТСТВО В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНА І ПРАВОВА ПРОБЛЕМА.....	56

УДК 342.7-053.2(0.034)

Соціально-правові аспекти захисту прав дітей [Електронний ресурс]: Збірник матеріалів Науково-практичної конференції; 26 травня 2022 року. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2022. – 190 с.

У Збірнику зібрані матеріали, що були подані на Науково-практичну конференцію «Соціально-правові аспекти захисту прав дітей», (26 травня 2022 року, м. Харків). Представлені матеріали охоплюють широке коло дискусійних питань щодо проблем соціальних та правових аспектів проблем забезпечення суб'єктивних прав та законних інтересів дітей.

Матеріали викладено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Відображена у доповідях наукова позиція авторів може не співпадати з думкою редакції. Автори несуть повну відповідальність за висловлені ідеї, висновки та пропозиції.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі у репозитарії Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (<http://www.repository.hneu.edu.ua/>).

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2022
© Автори доповідей, 2022

УДК 316.35

Єрмоленко Олексій Анатолійович

доцент кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця,
кандидат економічних наук, доцент,
ORCID 0000-0003-3590-5187

Єрмоленко Оксана Олександрівна

доцент кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки,
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця,
кандидат економічних наук,
ORCID 0000-0002-3599-9016

ПРОБЛЕМА СИРІТСТВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Проблема соціального захисту дітей-сиріт в умовах становлення інституту соціальної роботи стає для нашої держави як ніколи актуальною. Вона відрізняється науковою складністю як у теоретичному так і у практичному значенні.

Сучасні дослідження щодо формування та реалізації соціальної політики та захисту населення, а також питання державного управління системою соціального захисту дітей розглядають у своїх працях Л. Артюшкіна, Г. Бєвз, О. Бойко, І. Галатир, І. Дементьєва, В. Єлагін [3], І. Зверєва, Л. Кальченко, Л. Кожура [5], О. Коваленко, Н. Комарова, Л. Кривачук [4], І. Лопатченко, А. Меляков [6], В. Оржеховська, І. Пєша, О. Прокопенко [110], С. Рагімова [6] та ін.

Дана тематика носить комплексний: характер для соціологічної теорії, знаходиться на перетині усіх проблемних моментів теорії та практики соціальної роботи, вбираючи в себе питання влаштування осиротілих дітей в прийомні сім'ї, поміщення у відповідні державні установи (як правило, інтернатного типу), освіти, забезпечення житлом, пенсійних виплат і пільг. Соціальна проблема сирітства виявляє соціальні протиріччя в нашій країні і вимагає відповідної артикуляції не тільки з боку суспільства в цілому, але і з

позицій спеціального інституту, покликаного займатися вирішенням даної проблеми – інституту соціальної роботи, що знаходиться в умовах становлення і розвитку. Сироти в контексті соціальної політики – це, насамперед, особлива соціокультурна категорія громадян, від сприйняття цінності якої з боку суспільства, поряд з іншими категоріями громадян, залежить стабільність і стійкість розвитку України [7].

Статистична звітність щодо загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, існує з 2003 р.

Відбувається поступове зменшення чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, але в сучасній ситуації це – не результат ефективної діяльності держави, а наслідок взагалі скорочення народжуваності дітей (рис. 1) [2].

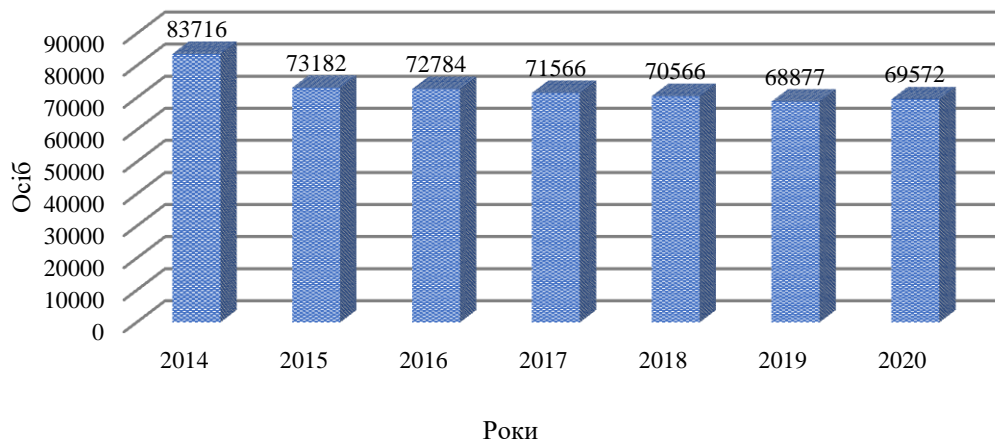

Рис. 1. Загальна кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування протягом 2014–2020 років

Сьогодні недостатньо оперативним є механізм взаємодії органів виконавчої влади з різними громадськими організаціями, котрі діють у галузі захисту прав дітей. Новітні технології, націлені на застереження соціального сирітства та функціонування превентивних послуг, що пропонуються такими

громадськими організаціями, не завжди підтримуються органами виконавчої влади і впроваджуються досить повільними темпами [1].

Які б не були причини, в силу яких дитина стає сиротою, завжди постає питання щодо встановлення над ними нагляду з боку дорослих. Це не просто вимушена міра, це, мабуть, єдиний вірний спосіб самим позитивним чином (наскільки це можливо без справжніх батьків) вплинути на її майбутнє життя, забезпечити повноцінність і успішність процесу її соціалізації. Природно, що чим раніше дитина, що залишився без піклування батьків, виявиться «влаштованою» в цієї трагічній, зовсім незнайомій їй життєвій ситуації, тим успішніше у всіх відносинах складеться її подальша доля, тим менше відобразиться недавня втрата або розрив з рідними батьками на її в цілому ще незрілій, а значить надзвичайно вразливій психіці. Так, наприклад, у США діє закон, згідно з яким дитині, що опинилася без батьківського піклування, не більше, ніж по закінченні однієї доби, повинна бути представлена така форма влаштування, яка у максимально можливій мірі «компенсувала» б втрату рідних батьків [8].

Однак сьогодні в Україні поки не знайдено ефективних методів вирішення даної проблеми в силу інституціональної невлаштованості співвідношення соціальної роботи та соціального захисту сиріт в загальній структурі соціальної політики як соціологічно обґрунтованої практики. Справа полягає в тому, що соціальна політика є результатом певного компромісу політичних сил на базі стереотипів суспільної свідомості, що впливають на вибір соціальних пріоритетів. Такий компроміс нерідко далекий від науково обґрунтованої теорії і впливає з її суспільної практики. Становище ускладнюється і тим, що розвиток якісно нової, значно більш ефективної системи з соціальної підтримки та допомоги сиротам здійснюється в умовах становлення самого інституту соціальної роботи на тлі переходу економіки країни на ринкові відносини, підвищення соціальної напруженості, конфліктів, посилення соціальної нерівності та соціального виключення. До того ж ще

зовсім недавно питання соціального захисту дітей-сиріт в якості самостійної соціальної проблеми не розглядалися [9].

Ефективна цілісна система соціальної роботи з дітьми-сиротами ще не досить розроблена. Однак, різнохарактерні питання життєвого устрою осиротілих дітей, включаючи забезпечення їх умовами життя, близькими до сімейних, проблеми отримання повноцінної, якісної освіти, можливість працевлаштування в сучасних умовах реформування українського суспільства набувають все більш гострий соціальний, політичний, моральний та соціально-психологічний характер. Усе це обумовлює необхідність спеціального соціологічного аналізу принципів і пріоритетів соціального захисту сиріт, систематизації наукових уявлень про соціальну роботу з ними. Недостатня розвиненість інституту соціальної роботи з осиротілими, низька ефективність методів цієї роботи з даною категорією осіб робить сиріт практично незахищеними перед численними випробуваннями сьогоденного життя. Дана обставина призводить до соціальної дезадаптації цих дітей, послаблення соціальної захищеності, одних з них, виникнення девіантних та інших небезпечних форм поведінки.

Особливу значимість в сучасних умовах набувають дослідження особливостей соціальної адаптації, соціального захисту, соціальної підтримки дітей-сиріт як відносно самостійної соціальної групи населення. Уявлення про сиріт як вразливої соціальної групи призводить нерідко в нашому суспільстві до практики соціального виключення. Тому питання про соціальний захист дітей-сиріт, їх соціальне самопочуття в результаті функціонування інституту соціальної роботи, обумовлений, перш за все, станом нормативно-правової бази – досить новий напрямок у вітчизняній науковій практиці. Вирішення соціальних проблем дітей-сиріт неможливо без створення ефективною і необхідною реально діючою правовою базою, що спирається на висновки теорії та практики провідних держав світу. Мало проголошувати права і свободи людини і закріпити їх у законах, потрібно домогтися матеріального забезпечення цих прав і свобод; гарантувати неухильне виконання законів усіма

членами суспільства та зацікавленим соціальними суб'єктами допомоги сиротам [11].

Аналіз соціального статусу і соціального здоров'я дітей-сиріт актуальне щодо нормативно-рольових особливостей їх поведінки як безпосередньо в момент втрати батьківського піклування, так і надалі. Сироти виявляються дуже чутливі до стресу, зумовленого різкою зміною їх соціального статусу, що впливає на їх поведінку та ціннісні орієнтири у довготривалому періоді. Практичне вирішення представленої соціальної проблеми детермінує ефективність соціальної адаптації сиріт протягом всього їх життєвого шляху, а значить впливає на рівновагу українського суспільства взагалі [10].

Тому нинішнє українське суспільство з усією очевидністю поставлено перед об'єктивним фактом необхідності становлення ефективної, цілісної державної системи соціального захисту сиріт, стійкого і надійного функціонування інституту соціальної роботи з надання їм належної соціальної підтримки та допомоги. Необхідними умовами формування подібної системи повинні стати глибокий аналіз її функціонування в якості істотного, а в ряді випадків-пріоритетного елемента соціальної політики держави, вироблення ефективних регламентуючих правових норм, а також розробка соціальних технологій підтримки і допомоги дітям-сиротам з боку компетентних фахівців з соціальної роботи. У перспективі така спрямованість соціальної політики реально забезпечить ефективну можливість дотримання прав сиріт у сфері соціального захисту, збільшить можливості їх адаптації в суспільстві, підвищить впевненість у власних силах.

Список бібліографічних посилань:

1. Воднік В. Д. Проблеми дітей-сиріт в умовах побудови громадянського суспільства в Україні. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. № 4 (39). 2018. С. 101 – 111.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Єлагін В. П. Соціальна політика: теоретико-методологічні та концептуальні підходи: підруч. (для студ. вищ. навч. закл.). Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. Харків. : Магістр, 2010. 400 с.

4. Кривачук Л. Ф. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. Вип. 3 (34). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Trpu/2011_3/doc/2/10.pdf.

5. Кожура Л. О. Адміністративно-правовий захист бездомних осіб і безпритульних дітей: дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л. О. Кожура; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2013. 247 с.

6. Меляков А., Рагімова С. Місце органів виконавчої влади у впровадженні альтернативних форм влаштування дітей. *Державне будівництво*. Харків : ХарПІ НАДУ, 2009. №. 2. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2009-2/doc/4/02.pdf>.

7. Мордань О. О. Державна політика щодо соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків: дисертація. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». К., 2015. 234 с

8. Кузьмін В. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільства дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціально-психологічний аспект. URL: <http://journals.uran.ua/apppf0>.

9. Овчарова Л. М. Сирітство в Україні як соціальна проблема та шляхи її вирішення. *Вісник Приазовського державного технічного університету*: зб. наук. праць. ДВНЗ «ПДТУ». Маріуполь, 2019. Вип. 3. С. 45 – 49.

10. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України № 2342-IV від 13 січня 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. ст. 147.

11. Прокопенко О. С. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 4(8). Vol.2. June 2018. P. 9 – 15.